

Светослав Ставрев

ЧОВЕШКАТА СЪДБА: ПОТДЕЛНО И ЗАЕДНО

ОБЩЕСТВО И ЧОВЕК, СТРУКТУРИ И АКТИВНОСТИ

© Светослав Ставрев, автор, 2019 г.
© Борислав Войков, фигури и схеми, 2019 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2019 г.

ISBN 978-954-398-608-8

Светослав Ставрев

ЧОВЕШКАТА СЪДБА: ПОТДЕЛНО И ЗАЕДНО

ОБЩЕСТВО И ЧОВЕК, СТРУКТУРИ И АКТИВНОСТИ

Социална философия за интелектуални змуркачи –
любители на опасно дълбокото

Книгоиздателска къща „Труд“
София, 2019 г.

Автор и читател пишат и четат поотделно. Когато вие четете моята книга, вече сме заедно. Ето на това просто, но трудно постижимо нещо, е посветена настоящата книга. Проблемът поотделно и заедно е на всички хора по света, каквото и да правят, както и да живеят – вчера, днес или утре. Това, което ви предлагам да прочетете, е вероятно най-доброто, което аз мога да напиша. Предусещам, че стилът на изложение може и да затрудни в някаква степен заедността. Но тъй като читател и автор не могат един без друг, те вървят поотделно към заедността. Понякога успешно, а друг път не. После пак опитват, защото нито могат, нито искат да бъдат само поотделно, нито пък само заедно. Все пак не е възможно всички да са винаги и за всичко заедно. Нищо чудно аз да не се окажа „вашият“ автор, а някои от вас „моите“ читатели.

Силно се надявам обаче, че който прочете до края тази книга, няма да бъде вече същият човек. Вярвам, че ще му стане по-светло в главата, по-спокойно на сърцето и по-ведро на душата. И да му помогне да се приближи до другия, който го чака и търси. Поотделно и заедно могат и да съвпадат. Не е сигурно, че непременно ще стане, но е възможно.

СЪДЪРЖАНИЕ

Класификатор на използваните в текста символи	7
Въведение към читателя.....	11
Част първа	
СКЕНЕРНАТА ТЕОРИЯ	17
Глава първа	
ВЪВЕДЕНИЕ В СКЕНЕРА	17
За смисъла на Скенера	21
Снежинката $Sx(t)$	22
Рулетката $Rz(t)$	30
Скенера $SxRz$ и $RzSx$	37
Ценности и принципи на Скенера	41
Глава втора	
СИСТЕМЕН АНАЛИЗ НА „ПООТДЕЛНО“ И „ЗАЕДНО“	46
Глава трета	
МЕХАНИЗМИ ЗА ДЕТАЙЛНО ПРОЯВЛЕНИЕ НА „ПООТДЕЛНОСТТА“	72
Рулетка на индивида – Rz/i	73
Рулетка на организациите – Rz/j	84
Рулетка на държавата – Rz/G	96
Рулетка на групите от индивиди – $Rz/\sum i$	109
Рулетка на групите от организации – $Rz/\sum j$	115
Рулетка на групите от държави – $Rz/\sum G$	121
Рулетка на гражданското общество – $Rz/F\sum i$	124
Рулетка на пазара – $Rz/F\sum j$	134
Рулетка на глобалния свят – $Rz/F\sum G$	146

Глава четвърта	
МЕХАНИЗМИ ЗА ДЕТАЙЛНО ПРОЯВЛЕНИЕ	
НА „ЗАЕДНОСТТА“	152
Снежинка на мотивациите – Sx/M	154
Снежинка на потенциалите – Sx/P	159
Снежинка на идентичностите – Sx/I	163
Снежинка на властта – Sx/PW	169
Снежинка на управленията – Sx/DM	176
Снежинка на активностите – Sx/A	180
Снежинка на резултатите – Sx/Q	184
Снежинка на ефективностите – Sx/Ef	185
Част втора	
СКЕНЕРНИ ПРОЕКЦИИ	189
Глава пета	
ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА	192
Глава шеста	
ЕВРОИНТЕГРАЦИЯТА КАТО „ЛОКАЛНА“ ГЛОБАЛИЗАЦИЯ	222
Глава седма	
ИКОНОМИКАТА	278
Глава осма	
ПОЛИТИКАТА	333
Глава девета	
УПРАВЛЕНИЕТО	388
Глава десета	
КУЛТУРАТА И ТЕХНОЛОГИИТЕ	445
Глава единайсета	
СПРАВЕДЛИВОСТ И ЕФЕКТИВНОСТ	495
Глава дванайсета	
ВЯРАТА И РЕЛИГИЯТА	559
Заключение	583
Подбрана литература	589
Стъпките по пътя ми към Скенера (1982 – 2019)	596

КЛАСИФИКАТОР НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ В ТЕКСТА СИМВОЛИ

SxRz $\equiv$ **RzSx** са Скенерът на заедността и Скенерът на поотделността

f – Функция

Σ – Група от ...

F – Съвместно функциониращи...

> – По-голям

< – По-малък

= – Равен

$\equiv$ – Тъждествен

* – Знак за другост

~ – Знак за подобие

F Σ – Функционираща съвместно група от...

F Σ **x** – Функциониращи (взаимодействащи) в група социални субекти „**x**“

{ } – Обособена зона на общност

Sx (x = 9) е Социалната снежинка – субектната структура на обществото (*fig. 1, с. 23*)

i – Индивид

Σ **i/d, L, k** – Група от индивиди, където:

d – Семейно-родова група

L – Полово-възрастова, етническа, национална група

k – Професионална и социално-класова група

F Σ **i/j, &** – Взаимодействащи в група индивиди $\equiv$ Организация – комерсиална (фирма, банка...) – **j**, или некомерсиална (болница, училище, НПО, партия...) – **&**

G – Държава

Σ **j/v, y, h** – Групи от комерсиални организации, където:

v – Отраслови

y – Териториални

h – По големина и пазарни позиции ...

Σ **G/...** – Група от държави – географски, по икономическо развитие, по военна мощ...

F Σ **i** – Гражданско общество

- F Σ j** – Пазар
- F Σ G** – Глобален свят, например **F Σ G/EC** – Европейски съюз, като регионална глобализация
- Rz (z = 8)** е Социалната рулетка – метаболните механизми на активността на субектите (*фиг. 2, с. 31*)
- Mx** – Мотивация
- Px** – Потенциал
- Ex $\equiv$ Ix** – Идентичност (егоизъм – Ex)
- Agf x** – Алчност (егоцентризъм) или противоположното на егоизма
- PWx** – Власт (свобода)
- DMx** – Вземане на решения (самоуправление)
- Ax** – Активност
- Qx** – Резултати от активността
- Efx** – Удовлетвореност от резултатите (ефективност)
- S/Rz** е Синтетична снежинка на обществото – Рулетната снежинка (*фиг. 4, с. 38*)
- Sx/z** са Метаболните снежинки (*фиг. 3, с. 37*)
- Sx/M** – Снежинка на мотивациите (*фиг. 17, с. 155*)
- Sx/P** – Снежинка на потенциалите (*фиг. 18, с. 160*)
- Sx/I** – Снежинка на идентичностите – егоизмите (*фиг. 19, с. 164*)
- Sx/PW** – Снежинка на властите – свободите (*фиг. 20, с. 170*)
- Sx/DM** – Снежинка на решенията – самоуправленията (*фиг. 21, с. 177*)
- Sx/A** – Снежинка на активностите (*фиг. 22, с. 180*)
- Sx/Q** – Снежинка на резултатите (*фиг. 23, с. 184*)
- Sx/Ef** – Снежинка на ефективностите – удовлетвореностите (*фиг. 24, с. 186*)
- R/Sx** е Синтетичната рулетка на обществото – Снежинка на рулетките (*фиг. 6, с. 39*)
- Rz/x** са Субектните рулетки (*фиг. 5, с. 38*)
- Rz/i** – Рулетка на индивида (*фиг. 8, с. 74*)
- Rz/ Σ i** – Рулетка на групите от индивиди (*фиг. 11, с. 109*)
- Rz/F Σ i** – Рулетка на гражданското общество (*фиг. 14, с. 125*)
- Rz/j** – Рулетка на организациите (*фиг. 9, с. 84*)
- Rz/ Σ j** – Рулетка на групите от организации (*фиг. 12, с. 116*)
- Rz/F Σ j** – Рулетка на пазара (*фиг. 15, с. 134*)
- Rz/G** – Рулетка на държавата (*фиг. 10, с. 96*)

Rz/ΣG – Рулетка на групите от държави (*фиг. 13, с. 121*)

Rz/FΣG – Рулетка на света (*фиг. 16, с. 146*)

(t) – Времето

(t – Δt) – Период от време в миналото

(t + Δt) – Период от време в бъдещето

/... – Знак за „принадлежност“ към... или „в контекста“ на...

/.../... – Знак за двойна „принадлежност“ – първо в по-малка, а след това и в по-голяма група (общност)

... → ... – Влияние на... върху... , движение към... или конверсия от... в...

... ↔ ... – Взаимни влияния между ... и ...

FΣx – Функциониращи /взаимодействащи/ в група социални субекти „x“

x/Sx (x = 9) – Социален субект „x“, в контекста на снежинката Sx

z/Rz (z = 8) – Метабол „z“ в контекста на рулетката Rz

x/z (x.z = 72) – Метаболни субекти в RzSx

z/x (z.x = 72) – Субектни метабולי в SxRz

ВЪВЕДЕНИЕ КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

Има духовни постижения, за които понякога се казва, че възплъщават съвсем представително смисъла на цял един творчески живот. Тази книга със сигурност е от тях. Основното от всичко, което съм правил, мислил и преживявал като човек, е синтезирано тук. Книгата обаче в никакъв случай не е юбилеен компедиум, знак на самоуважение или на признателност от околните. Тази книга се роди сама, естествено, като цялостно осмисляне на почти всичко преди нея. Синтез, завършек или край на мъчително раждане, но не и представяне на някаква научна кариера.

Към края на един дълъг, благодаря на Бога, тих, амбициозен и самотен авторски път, бих желал да въведа моите евентуални читатели в характера и съдържанието на книгата, която те разгръщат в този момент. Много рядко съм лъгал за важни неща, не искам да го правя и сега. Дори и с вас, любезни мои читатели. Не съм писал тази книга, воден от желание непременно да ви се харесам. Дори само това, че не ви познавам, ме оправдава, струва ми се. Писах я егоистично – за себе си, и много държах да ми хареса написаното. Е, донякъде го харесате и затова я издадох, със съдействието на КК „Труд“. И вече е ваша. Дойде времето на вашия егоизъм – да я харесате, дочетете, съхраните и използвате във вашия живот, доколкото можете и искате. Или да я захвърлите още сега, да отчетете като грешка, че сте започнали четенето, и да я забравите, преди да я дочетете. Не сте длъжни с нищо на автора, с нищо, което не искате или не можете. Подозирам, че моите признания не са съвсем чужди и на други автори, но тук говоря от свое име. Творчеството изначално е вид духовен експозиционизъм, който невинно се ръководи от човеколюбиви, приятелски, суетни или лукративни подбуди. Възможно е някои да приемат моите думи дотук за вид позорство, но държа на почтителните, добронамерени и открити отношения, а не на двулични комуникации. Оценявам достойнството далеч повече, отколкото комерсиалното или фамилиарното. И ще бъда напълно удовлетворен, ако

и вие имате подобно отношение към мен, каквото имам и аз към вас. Това обаче е вече ваш избор.

Много бих искал още в началото да ви открия честно и открито каква книга съм написал и ви предлагам да прочетете. За огромно мое съжаление не съм сигурен, че знам що за текст, по действащите конвенции, разбира се, ви предлагам тук. Зная, че не е проза, защото не разказвам истории, защото няма увлекателен, а и никакъв сюжет в литературния смисъл на думата. Убеден съм, че не е и критика, доколкото ще ви занимавам преди всичко със собствените си размисли и много рядко ще обсъждам чуждите. Най-много прилича на наука, но поне в строгия смисъл на думата не се придържам съвсем стриктно към нейните изисквания.

Е, какво съм написал тогава, щом не е нищо от споменатото? Надявам се, че е някаква поносима за консумация смес от наука, есеистика и философски опити върху смисъла на живота на хората в общество. Естествено, зная, че въобще не съм нито първият, нито последният автор, който се опитва да каже нещо, което счита за важно и ново в тази сфера. Въпреки това се осмелявам да ви предизвикам със заявлението, че съм автор на съвършено нова и оригинална, колкото научна, толкова и философска, концепция за живота на човек в обществото, наречена условно Скенерът*, чийто основни елементи може би някои познават. С нейните неподозирани възможности искам да запозная любознателните хора чрез тази книга, които доразвивам вече повече от три десетилетия в плътна самота – творческа, професионална и социалнополитическа, за което съжалявам, разбира се, но я приемам като съдба. Която и съдба се опитвам да разгадая на абстрактно ниво по-нататък, защото на емпирично ниво всичко е ясно – световно неизвестен автор от малка и незначителна държавица, пишец на екзотичен, макар и европейски език, на когото съгражданите предпочитат да четат съвсем други текстове, когато им се дочете. Скенерното обозначение на тази лична съдба е: **i/BG/EC (t)**, където:

i е индивидът Св. Ставрев; **G** е държавата Република България; **EC** е Европейският съюз, а **(t)** е времето – 2019 г.

---

* Ставрев, С. Скенерът. Защо е така и може ли иначе?
С., Парадигма, 2016.

Считам, че съществуващото ниво на теоретично познание, по обсъжданите по-нататък в книгата теми, не отговаря убедително на много от задаваните днес въпроси. Трябва да си признаем всички, че знаем прекалено малко за живота на човека в обществена среда. А значи и че можем прекалено малко да си помогнем, когато дойдат изпитанията. Голяма част от нас си живеят живота, по-скоро успешно по техните претенции, приспособили са се вече към средата, без да я обсъждат или поставят под съмнение. Политиката ни дава свобода, пазарите ни затрупват с блага, живеем и работим където искаме. Какво да искаме повече? Забавленията заместиха смисъла, парите – щастието, кариерата – смисъла на това, което правиш и за което ти плащат. Другите и тяхната съдба си е тяхна работа, ние си живеем нашия живот, който е единствен и последен. Твърдя, че нивото на познание в икономика, политология, социология, социална психология, културология, мениджмънт и др. не е особено високо и е малко полезно. Нужни са нови гледни точки, нови изходни позиции и нови амбиции. Надявам се с настоящата книга да се отзова поне на някои от тези очаквания и надежди.

Няколко думи и за стила на изложение, който също може да изненада някои читатели. Нямам ясен и сигурен отговор защо ви го причинявам, ако сте сред тях. Като се има предвид досегашният ми професионален опит, дължа да призная, че уважавам точния изказ, без който разбирането на прочетеното става силно хипотетично. Заради това и научният дискурс ще преобладава. Но държа да подчертавам и личното си отношение към обсъжданите неща, а не да ги представям неутрално като учен или политик, който гледа отвисоко от трибуната – само той знае, възражения не се приемат. Опитвам да търся опоненти, а не ученици и следовници, разбиране, а не „научаване“ и вярване, диалог, а не покорни слушатели и т.н. Тъкмо поради тези причини текстът в книгата не винаги е строго научен. Не е и публицистичен, тъй като се изхахих да „воювам“ напразно за каузи и отзивчивост. Няма, или аз не познавам, известен стил на изложение, който да бъде адекватен на тези противоречиви, а и противоположни изисквания към изказа.

Бог е направил моята персонална идентичност, по преобладаващите сега и преди масови представи, малко или повече „сбъркана“. В смисъл на противоречива и хаотична. Мога да се концентрирам в дадена сфера или тема, но държа и да сърфирам

около нея. Ценя много разнообразието и личната си свобода да летя, когато и където поискам. Любимото ми животно е орелът, а любима марка кола, естествено, нямам, за да не свиквам. Завърших икономика и станах доктор по икономика, после ми доскуча там и се хабилитирах по мениджмънт. След това прескочих в социологията и станах доктор на философските науки. Сетне ми стана интересна политологията и за известно време се чувствах творчески удобно там. Но ми омръзна и надзърнах в антропологията, а оттам в духовното, без което светът би бил само материя и антиматерия. Любимата ми територия на мислене е мултипрофесионална, а любимите ми продукти от него са поливалентните. Вероятно по тези причини мразя идеологиите, партиите, догмите, расистите, а все повече и отявлените националисти, фенските изстъпления от всякакъв род, пълните въздържатели, фанатизма и моногамията.

Всичко това прави несъмнено странни, ако не и нещо по-лошо, моите естетични предпочитания. Възприемам себе си като любител на виртуалните духовни инсталации и импровизации. Но не и тези джунджурии, които сякаш някой изважда от складове и работилници, изтупва ги от прахта и ги превръща в галерийни експозиции за ужас на такива като мен и за възторг на снобите.

Ако бях музикант, имам ясни вкусови предпочитания – блус и джаз, мелодия, ритъм и импровизации, *jam session* – подготвен и представен от майстори като Б. Б. Кинг, Дейвид Бромберг или Дерек Трък. Друг сигурно ще има различни, но пък негови си любимци. Представям си, че съм на невъзможен концерт, в който заедно и едновременно участват Кийт Джарет, Джей Джей Кол и Гари Кларк-джуниър, Гари Мур, Рой Бюкенън, Ерик Клептън и Джон Клейъри, Ета Джеймс, Каролин Уондерланд, Джонева Магнес и Махалия Джексън... Настръхвам реално от тази непостижима, божествена и обсебваща ме въображаема музика, която слушам, изпаднал в унес, в компанията на отлежал, доста повече от позволеното, бърбън.

Макар и по-трудно, но мога да си представя нещо подобно и в живописата. Понеже са ми най-познати, достъпни и обозрими българските живописци, се опитвам да изфантазирам едно гигантско платно, изрисувано съвместно от Анастас Константинов, Енчо Пиронков, Емил Стойчев, Никола Манев, Димитър Киров – ДиКиро, Генко Генков, Георги Божилов – Слона, Светлин Русев... Да, и това

е невъзможно, но пък е мислимо. Не като безвкусна компилация, а като една огромна „симфонична“ картина, която ми доставя невъобразимо удоволствие дори и без бърбън.

В словото обаче като че ли господстват само жанрови, но не и (или много по-малко) синтетични образци. Липсват ми вербалните коктейли и импровизации. Признавам, че ми става прекалено скучно да съм постоянно или дълго време сериозен, да се представям като на научен симпозиум пред такива като мен, да създавам библиографии или да цитирам по правилата на Харвардската система за реферирание, направена от университетската библиотека на *Anglia Ruskin University* през 2000 г., и да бъда четен от няколко десетки души, повечето от които ще се разминат със смисъла на прочетеното. Невинаги ще съблюдавам строгите стилистични правила на наукознанието. Живеем в епохата на интернет, не бих избегнал, дори и да искам, от *Newsfeed* – непрекъснатия поток от данни към сайтове, състоящ се от някакви новости, предоставяни посредством доставчици на услуги.

Търсех и не съвсем обичайното, закачката, иронията и самоиронията, сарказма. Тясно ми е в дадена форма и обичам да се преливам извън коритото. Само дете не съм убеден, че го мога добре това, което обичам. Идеалното, което си представям във въображението, е един вербален кросоувър, някаква немислима амалгама между познание и съдържана емоция, разум и шега, между дълбочина и стил, между прецизност, изчерпателност и краткост на изказа, между студия, есе, лекция, проповед, памфлет, автоинтервю и... нещо от рода на *stand-up comedy*, чийто върхов текстуален образец за мен е шедьовърът на Давид Гросман „Един кон влязъл в бар“. Колкото и да се напъвам, нямам идея как би могъл да се създаде и възприеме текст, написан едновременно от Джон Мейнард Кейнс, Фридрих Хайек, Артур Шопенхауер, Фридрих Ницше, Самуел Бекет, Хорхе Луис Борхес, Габриел Гарсия Маркес, Марсел Пруст, Ярослав Хашек и споменатия Гросман. На колко ли читатели им изглежда скандално и безвкусно свързването в едно цяло на тези имена? Съжалявам, но не понасям скуката и заспивам от тясната специализация. Напълно съм сигурен, че няма да постигна това, което искам. Затова е мечтата. Затова и опитвам ли, опитвам. Като онзи сладострастник Жоржи Амаду, който знае, че никоой не може да преспи с всички жени по света, но може да опита, което и прави през целия си живот.

Накрая нещо сигурно досадно, но неизбежно за сполучливо навлизане в един нов свят – този на Скенера и неговите причудливи и невинаги удобни за възприемане нови термини, символи и изображения, към който вероятно ще се наложи да се обръщате в процеса на четенето. *Sorry*, но не зная как да постъпя другояче. Не че не бихте могли да прочетете книгата и без допълнително да се затруднявате. Уточнявам обаче, че тогава може би няма да задоволите изцяло предполагаемото от мен ваше любопитство, както и да сте напълно наясно защо се правят някои изводи и заключения, а не други подобни. Затова и моля да разглеждате Класификатора като опция, без която можете да минете, да не използвате, ако така решите. Както е при оборудването на новите автомобили, само че тук е без доплащане.